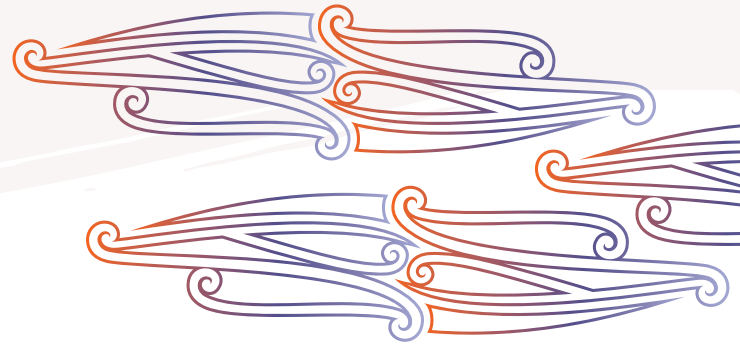

Na idusidusi ni lewa

ni ivakatagedegede ni veiqaravi
ni tabana ni bula vei ira na
lewenivanua kei na whānau

Lewe ni itukutuku

Na idusidusi ni lewe ni veika e namaki ena nodra veiqaravi na vei tabana ni bula vei ira na lewenivanua (na idusidusi ni lewa) e vakarautaka na veika e namaki ena nodra veiqaravi na vei tabana ni bula vei ira era qaravi, whānau kei na lewenivanua raraba ena kena tuvanaki, vakarautaki kei na vakayacori, ka vaka kina na kena dikevi lesu na veiqaravi ni tabana ni bula.

Na idusidusi ni lewa ni ivakatagedegede ni veiqaravi e dua na tikina bibi e vinakati ena Lawa ni Pae Ora (Tabana ni bula ena veigauna mai muri) ni 2022 ena ivakarau ni veiqaravi ni tabana ni bula. E dodonu mera veiqaravi na vei tabana ni bula taucoko me sala vata kei na idusidusi ni lewa ni ivakatagedegede ni veiqaravi e gadrevi me dau vakarautaki na kena itukutuku ena veiyabaki kei na sala e vakayagataki kina na idusidusi ni ivakatagedegede ni veiqaravi.

E kovuti ena vakatulewa ni tabana ni bula na yavu bibi ni vakasama ni veiyalayalati mai Waitangi na Te Tiriti o Waitangi (na yavutu ni vakasama ni veiyalayalati mai Waitangi) na kena vakananau me vaka e kunei ena mataveivaqai na

Waitangi Tribunal me baleta na nodra Hauora na nodra bula na Maori. Oqo e oka kina na yavu ni vakasama ni tino rangatiratanga (vakatulewa ga vakataki koya); oritetanga (dodonu ka savasava); whakamaru (qaqaco vinaka ni veitaqomaki); kōwhiringa (veika tale e so e rawa ni digitaki); vata kei na pātuitanga (cakacaka vata).¹

Na idusidusi ni lewa ni veiqaravi oqo e sega ni sosomitaka na iDusidusi ni lewa ni veiqaravi ni tabana ni bula me baleta na nodra dodonu na vakaleqai na ituvaki ni yagodra kei ira na lewenivanua ena nodra qaravi (iDusidusi ni lewa ni nodra dodonu).² E dusia vakamatata na idusidusi ni lewa ni dodonu na veika bibi me baleta na dodonu ka bibi me vakaliuci ena kena vakarautaki na veiqaravi vei ira na lewenivanua, ia na idusidusi ni dodonu oqo e dusimaka na ivakarau ni nodra veiqaravi na vei tabana ni bula vei ira na qaravi, whanau kei ira na lewenivanua ena kena vakasamataki, na kena soli kei na kena dikevi lesu na ivakatagedegede ni veiqaravi ni bula.

Na vei cakacaka e nanumi

1. Ni vakarau na veiqaravi vei ira me ra qaravi, whānau kei na lewenivanua, e dodonu vei ira na veitabana ni bula me ra:

- 1.1** vakamuri na idusidusi ni vakatulewa ni bula ena tabana e 7 ni Pae Ora (Tabana ni Bula ena veigauna mai muri) Lawa 2022
- 1.2** me vakabibitaki ka nanumi na yavutu kei na kawaitaki ni whānau ena te ao Māori me dolava na katuba vei ira na Māori me vakatulewa kina
- 1.3** bibi ni veisemati: na veisemati e taracake ena veivakabauti, vakatulewa, vei isolisoli, savasava kei na yalo rawarawa ena veiwasei vaka kina na vuli mai vua e dua tale. E ra okati kece kina na vei iwasewase ni lewenivanua oka kina ko ira e vakatabakidua na veika e ra gadreva
- 1.4** wasei na veiliutaki: e yavutaki ena kila kei ira na kena dau mai na veika era sa bula-taki oti ka ra yavu bibi ena veika ni bula kei na so tale na kilaka. Ko ira e ra qaravi, whānau kei na lewenivanua raraba e ra kenadau ena vuku ni veika e ra sa sotakaya oti ka koto kina na iwali ni leqa kei na kena vakavinakataki cake na ivakarau ni veiqaravi ni bula
- 1.5** vunautaki na ivakatagedegede vinaka kei na veitaqomaki: na veika e ra sa sotakaya na qaravi, whānau kei ira na lewenivanua e yavutaki kina na ivakatagedegede cecere kei na veitaqomaki ka okati kina na taqomaki ni ivalavala vakavanua
- 1.6** vunautaki na dodonu kei na savasava: e sa ka bibi me vakaliuci na nodra qaravi ko ira e levu cake na veika e ra gadreva ena veiqaravi ni bula, vakabibi vei ira na Māori, kai Pasifika kei ira na vakaleqai na ituvaki ni yagodra. Oqo e ciqomi kina na kena rawati na dodonu kei na savasava e nodra vakaitavi ko ira e ra qaravi, whānau kei ira na lewenivanua.

¹ Na iDusidusi ni lewa me vaka e vakarautaki ena: Waitangi Tribunal. 2019. *Hauora: Report on Stage One of the Health Services and Outcomes Kaupapa Inquiry* (Wai 2575). URL: <https://waitangitribunal.govt.nz/inquiries/kaupapa-inquiries/health-services-and-outcomes-inquiry>.

² Health and Disability Commissioner. 1996. *Code of Health and Disability Services Consumers' Rights*. Wellington: Health and Disability Commissioner. URL: www.hdc.org.nz/your-rights/about-the-code/code-of-health-and-disability-services-consumers-rights.

2. E dodonu me ra vakayagataka ko ira na veitabana ni bula ena:

- 2.1 cakacaka vata kei ira e ra qaravi, whānau kei ira na lewenivanua me vakatorocaketaki kina na cakacaka vata ena veika me vakaliuci, na kena qaravi, dikevi lesu kei na nodra vakaitavi ena vei ivakatagedegede kece sara ko ira e ra qaravi, whānau kei ira na lewenivanua
- 2.2 vakayagataki na veika e sa sotavi oti, oka kina na veika e ra sa sotakaya na qaravi me soli itukutuku ena kena vakavinakataki na veiqaravi ni tabana ni bula me vakalailaitaki kina na veivakaduiduitaki e na veiqaravi ni tabana ni bula vaka bibi vei ira na Maori, Kai Pasifika kei ira e vakaleqai na ituvaki ni yagodra
- 2.3 na nodra cakacaka vata na veitabana kei ira na qaravi, whānau kei ira na lewenivanua ena kena valuti na veivakaduiduitaki ni veiqaravi ni tabana bula
- 2.4 vakadeitaki ni rawa ni yacovi ira na qaravi, whānau kei ira na lewenivanua na vei itukutuku kei na iyau me vakadeitaki kina na ena basuki na ilati e vakataotaka na cakacaka vata kei na veiqaravi³
- 2.5 veivuke vei ira na qaravi, whānau kei ira na lewenivanua me veivuke ka vakaitavi vakavinaka ena kena cakacakataki na yavu ni lewa me vakavatukanataki kina
- 2.6 vakadeitaka ni veiqaravi e vakarautaki e sa rawa kina vei ira na qaravi, whānau kei ira na lewenivanua me ra vakaitavi ena vei ivakatagedegede kece sara me yavutaki ena idusidusi ni lewa ni vei ivakatagedegede ni veiqaravi.

3. Tikinisiga me dikevi lesu kina

3.1 Julai 2024.

³ United Nations. 2006. United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities. URL: www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html.

Published August 2022 (reprinted May 2023)
by Te Tāhū Hauora Health Quality & Safety Commission
PO Box 25496, Wellington 6146.

Email info@hqsc.govt.nz, website www.hqsc.govt.nz,
consumer enquiries 0800 275 742.

